

gyűjtő: PONGRÁCZ VILMOS
gyűjtés ideje: 1982.

TART.: NÉPI MEGFIGYELÉSEK A TERMTÉRSÉGBEN
RUSZTERU NESTERSE'G

8 lap, 2 rajz, 1 lap melléklet

FÖLDRAJZI MUTATÓ: CSAKÁNYT

SZAKMUTATÓ:

XXI
XV. A

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRKÖNYS

ÁTVEVETVE A NA-22/83 -as TETELE ALÓL

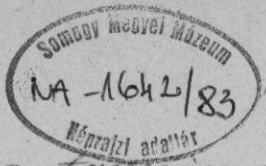

Pongrácz Vilmos: Népi megfigyelések a természetben.

A 3 oldalas kézírás néhány jó adatot tartalmaz a természeti jelenségeknek a paraszti/ gazdasági/ életben tapasztalt szerepéről. Kiseb szegényes a közölt anyag; sokkal több oldalú vizsgálatot érdemel az egyébként jó téma. Jobbára csak a szél, szeles idő változásaival kapcsolatos néhány megfigyelést, tapasztalatot sorol fel, valamint az évről néhány olyan napját, amihez részben racionális, részben néphiedelmi vonatkozások tapadnak. Érdemes lenne a később részletesebben megfigyelt természeti jelenségek sokasága után, ha a szerző csoportosítaná majd anyagát. Ez történhet úgy, hogy a természeti jelenségek hatásának -akár hasznos, akár negatív- kutatásánál súlypontosítja, konkretizálja az "alapot", vagyis, pl. állatok, növények, ember stb. viselkedését vizsgálja az adott természeti jelenség viszonyai között/mondjuk a szél, a borús idő, az eső/, de lehetséges ennek az ellenkezője is, pl. külön tárgyalja, csoportosítja az összes jelenségek hatását mindarra, amit érint. -A gazdasági életben tapasztalt természeti hatásoknak mind az egyes napokhoz/névnaphoz, vagy dátumhoz, mind az évszakváltó, napforduló, napállás, csillagképek, holdváltozás stb. asztrális vonatkozásait is érdemes tovább kutatni a paraszti ismeretben, világképben./évezredes hagyományai vannak a népek életében/. E széles körű témából természetesen csak a helyi, környékbéli tapasztalatokra szorítkozzon a gyűjtő, azt azonban elemzőbben, részletesebben tegye, s akkor ez a jó kezdeményezés egy összegező értékű dolgozattá terebélyesedhet.

Együd Arpád
Együd Arpád

tud. főmunkatárs

Vépi megfigyelések a természetben.

A praütö-^{vető} ember életének egy részét a szabad természetben töltötte, ezt a földműveléssel kapcsolatos munkák megkövetelték.

Munkája közepette alkalma volt az időjárási változásokat megfigyelni. Ehhez némileg alkalmazkodott is, hogy munkáját kellő időben befejezhesse. Ilyen megfigyelések alapján lehetkeztek rógtól fogva a parasztság időjósításai. A természeti jelenségekkel követhették az időjárási változásokat. Különösen az esőre vonatkozó tapasztalatok bizonyultak részben elfogadhatónak.

"Lezáll a füst, eső lesz." A talaj felett melegebb (nyomottabb) a levegő, elzárja a felmelegedő füst utját is az értterül, a földön.

"A fészkek alatt szállnak, eső lesz." Az apró rovarok talajközéiben igyekeznek átveszkelni a pütyedő légnyomást is a fészkek alacsony repüléssel kénytelenek a táplálékot megpererenni.

"Nyugati szél esőt hoz" Mivel vidékünkön a nyugat, észak-nyugati szél az uralkodó, általában esővel jelentkezik.

"A holdnak udvara van, eső várható."

A vastag felhőrétegen a holdfény átderens és a nyugartörés következtiben kör alakú, fehérres gyűrű keletkezik.

"Rajzanak a hangyák, esőt jelent."

A fülföldt melege beszorul a bolyba, a hangyák meuskülnek. Estafelé, amikor már hűvösebb a levegő, visszavertnek.

"Szarvasmarhák mohány legelnek, eső várható."

A fülledt, meleg levegő és a kellemtelen csipevő bögölyök kórtetik erre.

"A csillagok erősen pislognak, eső lesz."

A talajhoz közeli hűvösebb légréteg fölött a magasban melegebb levegő morog. Ilyen hőmérsékleti rétegrövidés valhatatlan előjele a közeledő esőnek.

"A harangszó messze hallatszik, esőt ígér."

A napadékos időjárást megelőző nedves levegő jó hangszertő.

Fütiékre vonatkozóan 3-4 napon belül hull az eső.

Nem kimondottan esőre, csupán időjárás változásra (melegebb, hűvösebb, szeles) vonatkozóan még az alábbi megfigyelések.

"Nyugaton piros az ég alja, szél támad."

"Allorix / tösa, töka / feloxine megröndül hűvös idő lesz."

"Frügyadambou gamba uö; hűvös idő, esetleg eső jön."

"Berebel a porban fűrődnek; változik az idő."

"Keletről vonatúgás hallatszik, süntén változik."

Felsoroltakon kívül vannak az évrush olyan napjai, amelyek a néphit szerint gyökeres fordulatot hoznak az időjárásban. Ezek a fordulónapok.

"Pál fordulása" (jan. 25) Ha zimaunkó's hideg idő uralkodik, eszkeig követhetik ha pedig eszke, akkor hideg váltja fel.

"Coepes a viuce, telih a piuce." E szerint ha viuce napján eszke az időjárás, jó szölkötervés igényezik.

"Gyertyaszentelő." (febr. 2) Legáltalában a praumontartott fordulónap. Ha a medve ezen a napon kijön, a barlangjából is jó időt lesz, akkor visszamegy de ha hideg van akkor kiút marad mert hamarosan jó idő lesz. Bár eddig senki sem figyelt meg a medvét, hogy mit csinál ezen a napon, a néphit szerint így van.

"Mátyás" (febr. 24.) A néphit jégtörő Mátyásnak nevezik. Ha e napon jéget talál akkor rout (olvad) ha nem talál akkor csinal. Mivel február vége felé fokozatos a levegő felmelegedése, a jég általában pland de jöhet egy váratlan siklon és fagyos marad az idő valaméddig.

"Ha Katalin kopog, karácsony hosszú."

Idő's emberek szerint ez gyakran bevált.

Igaz, hogy 1980 november hó vége havas, hideg volt, december pedig eszke, ám 1981 november végén havasott, fújt a fergateg is csak Karácsony után lett eszke idő. Katalin nem mindig követhetős.

Szobi Vendel 78 éves Sz. nyugdíjas Bereckh József
 Darabos János 81 " " " 82 éves Sz. nyugdíjas

Szexter mesterseg.

Talun megörögzött elismerése a cipésznek, miut
ahogy a műhelyt is szexterájának titulálták. E
foglalkozás csak annyiban volt eltérő a cipészmes-
terétől, hogy fejbőröst (fejbiör) cipőre, csizmaára ki-
szabni nem tudott, - nagyobb cipészműhelyben vagy
cipészmesterrel kerültette el - egyelként a mesterseg
minden fogását tudta.

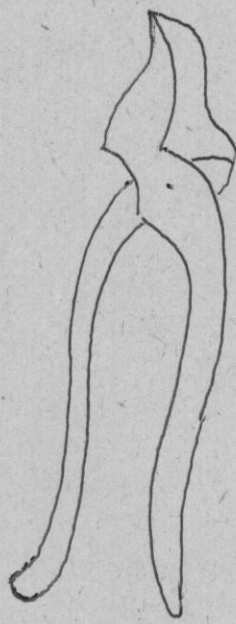
A kiszabott fejbőröst kaptafára ráfeszítette,
1 felvikkeltte 1 és falcfogóval 111 spiccfogóval 121
bekötötte. Utóbbival a fejbőrnek aprakénti befo-
gását végezte a cipő orrával. Ezután felregezte a
talprámat de mielőtt a talpat ráverte volna,
alatta megfelelő talpletétet 1 genetikli és balléder 1
helyezett el.

A talp szélet ráverése után talprágó késsel
131 kneib 1 lepucolta és melegített suivras 141 segit-
séssel pimitotta, fegyerte. A következő művelet
volt a stuffolás. A talpuk a fejbőrhez igazodó
kis felületét végezte radlival 151. Végetül a
parokhoz is alátétet illesztett 1 parokéder 1 s a
parbat felverve, annak szélet melegített ampas 161
segítésével riasszal fegyerte. Az elkészült cipőből
a kaptafát plangvas-sal kihúxta.

Mivel a talpat ugy verte fel, hogy előzően
rizten kissé megasztatta, - könnyell volt a fareszek
keresése - a kisr lálletit 1-2 napig a kaptafán
hagyta, hogy a pikkadó talp a fejbőrt ne húzza
össze, arax a cipő méretét ne befolyásolja.

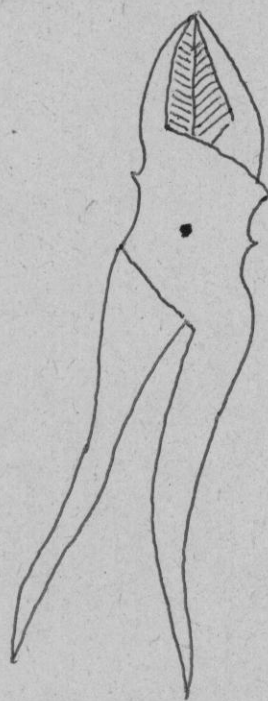
Simaou István 57 éves szexter

1

Salcofoyo

2

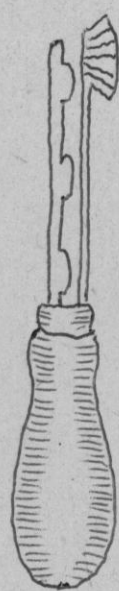
Spiccofoyo

4

Pindras

5

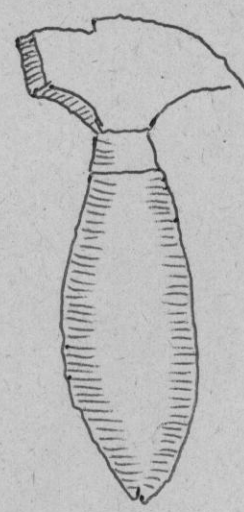
Ridli

3

Kneit

6

Rampas

Suoter mesterség.

Falun megörögzött elismerése a cipészek miatt ahogy a mihelyt is suoterájukak titulálták. E foglalkozás csak annyiban volt eltérő a cipészmesterétől, hogy felsőrészt (fejbőr) cipőre, vizuára kiszabni nem tudott, - nagyobb cipészmihelyben nagy cipészmasterrel készítette el, - egyébként a mesterség minden fogását tudta.

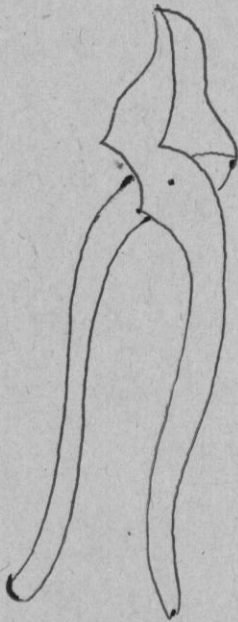
A kiszabott felsőrészt kaptafára ráfeszítette, (felvikkeltte) és falcfogóval 11/ spiccfogóval (2) bekötötte. Utóbbival a fejbőrnek apránkénti befogását végezte a cipő orrával. Ezután felvezette a talprámat de mielőtt a talpat ráverte volna, alatta megfelelő talpletét (peugotikli és balléder) helyezett el.

A talp szélét ráverés után talprágo késsel (kneib) 3/ lepucolta és melegített smidvas 14/ segítségével simította, fényezte. A következő művelet volt a stuffedás. A talpuak, a fejbőrhez igazodó kis felületét végezte raddlival, 15/ végezetül a parokhoz is alátétet illesztett (parokéder) és a parkat felvonne, aminek szélét melegített amxas 16/ segítségével ráoszal fényezte. Az elkészült cipőből a kaptafát glauvas-sal kihúzta.

Mivel a talpat nagy serte fele, hogy előzően vizben kieme megáztatta, - könnyebb volt a farszegés bevérese - a kis láblalit 1-2 napig a kaptafán hagyta, hogy a szikladi talp a fejbőrt ne húzza össze, azaz a cipő méretét ne befolyásolja.

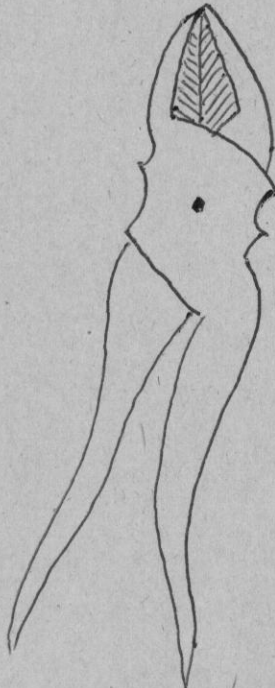
Simon József 57, évek suoter

1

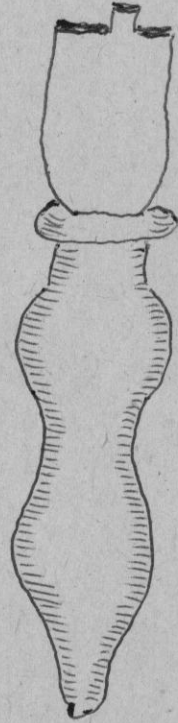
falafel

2

spice falafel

4

puidras

5

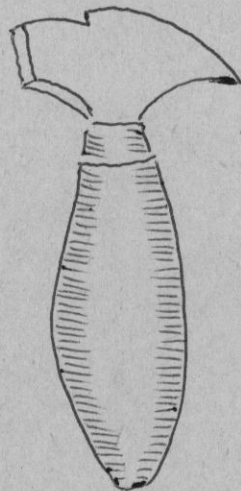
radli

3

kucib

6

ampas

Népi megfigyelések a természetben.

A praetó-rető ember életének egy részét a szabad természetben töltötte, ezt a földműveléssel kapcsolatos munkák megkövetelték. Munkája közepette alkalma volt az időjárási változásokat megfigyelni. Ehhez nemcsak alkalmasnak kellett is, hogy munkáját kellő időben befejezhesse. Ilyen megfigyelések alapján kelthettek régtől fogva a parasztság időjárásjelzői. A természeti jelenségektől követhették az időjárási változásokat. Különösen az előre vonatkozó tapasztalatok bizonyultak részben elfogadhatónak.

"Levél a füst, eső lez." A talaj felett melegebb, nyugomottabb, a levegő, elszárja a felemelkedő füst utját, az szeltonül a földön.

"A fecskék alatt praellnak, eső lez." Az apró rovarok talajközellel igyekeznek átészélni a súlyos légnyomást, a fecskék alacsony repülésrel kénytelenek a táplálékot megprerenni.

"Nyugati szél esőt hoz." Mivel vidéünkön a nyugati, észak-nyugati szél uralkodik, általában esővel jelentkezik.

"A holdnak utvara van, eső várható." A vastag felhőrétegen a holdfény átdereng és a szürkötörés követhetően sötét alaku, fehéres gyűrű keletkezik.

"Rajzának a hangyák, esőt jelent." A fülledt meleg levegővel a botyba, a hangyák meuekülnek. Etefelé, amikor már hűvösebb a levegő, visszatérnek.

„Szarcasmartak mohán legelnek, eső várható.”

A fülledt meleg levegő és a kellemtelen csipésű ködök kósztatják erre.

„A villagok erősen piógnak, eső lesz.”

A talajhoz közeli hűvösebb légréteg fölött a magasban melegebb levegő uralkodik. Ilyen hőmérsékleti rétegződés valhatatlan előjele a közeledő esőnek.

„A harangzó messze hallatszik, esőt ígér.”

A csapadékos időjárást megelőző nedves levegő jó hangrezető.

Leutiekre vonatkozóan 3-4 napon belül hull az eső.

Keu kimondottan esősre, csapós időjárás változásra (melegebb, hűvösebb, szeles) vonatkozóan még az alábbi megfigyelések.

„Nyugaton piros az ég alja, kiel támad.”

„Alloriz (tőva, tőka) felvén megzöldül hűvös idő lesz.”

„Frágyadamban gonba nő, hűvös idő, esetleg eső jön.”

„Verelek a porban fűrődnek, változik az idő.”

„Keletről vonatzugás hallatszik, változik szintén.

Felboroltakou kívül vannak az évnek olyan napjai, amelyek a néphit szerint gyökerees fordulatot hoznak az időjárásban. Ezek a fordulónapok.

"Pál fordulása" (jan. 25.) Ha zimaubó's hideg idő uralkodik, egyhesis követkerik ha pedig egyhe, akkor hideg váltja fel.

"Bepezo a viuce, felik a piuce." É szerint ha viuce napján egyhe az időjárás, jó szöloterues igérkerik.

"Gyertyaszektelő." (febr. 2) Lecáttaláncabban számcutartott fordulónap. Ha a medve ezen a napon kijön a barlangjából és jó időt érez, akkor visszamegy de ha hideg van, akkor kiut marad, mert hamarosan jó idő lesz. Már eddig senki sem figyelte meg a medvét, hogy mit csinál ezen a napon, a néphit szerint így van.

"Matyas" (febr. 24) A néphit jégterő Matyasnak nevesi. Ha e napon jéget talál akkor rút (obrad) ha nem talál akkor csinal. Mivel február vége felé fokozatos a levegő felmelegedése, a jég általában obrad de jéhet egy váratlan rétegen és fagyos marad az idő valameddig.

"Ha Katalin kopog, Karácsouy locong."

Idős emberek szerint ez gyakran bevált.

Igaz, hogy 1980 november hó vége havas, hideg volt, december pedig egyhe, ám 1981 november régen havasott, fújt a fagyeteg és csak Karácsouy után lett egyhe idő. Katalin nem mindig következetes.

Szchi Vendel 8 éves For. nyugdíjas.

Darabos János 81 " " "

Berecki József 82 " " "